

Recension

Thayer, Horace Standish (1970/1982):
Pragmatism: The Classic Writings. Indianapolis, IN:
Hackett Publishing Company. 383 s.

Inledning

Den filosofiska rörelse som går under namnet pragmatism skapades under 1870-talet i USA och hade sin glansperiod, både i Amerika och i viss mån i Europa, runt förra sekelskiftet. Men den föll sedan i glömska under ett antal år. De tre senaste decennierna har den emellertid återupptäckts och vidareutvecklats.

Boken *Pragmatism: The Classic Writings* (Thayer, 1982) är inte någon ny bok. Den gavs ut första gången 1970 och det kan möjligen tyckas underligt att recensera den år 2000. Men relativt sett är den ändå ny. Den innehåller nämligen texter som publicerades under loppet av några decennier runt sekelskiftet för hundra år sedan. Bokens redaktör, Horace S Thayer, har haft ambitionen att beskriva pragmatismen så som den gestaltades av dess skapare. Detta gör han genom att samla texter av den tidiga pragmatismens företrädare Charles Sanders Peirce, William James, John Dewey, George Herbert Mead och Clarence Irving Lewis. I min recension av boken kommer jag i huvudsak att koncentrera mig på redaktörens insats.

Bokens struktur

Boken inleds med ett kapitel av Thayer där han sätter in pragmatismen i filosofins historia och beskriver dess influenser från olika europeiska traditioner. I denna genomgång fokuserar han särskilt pragmatismens specifika lösning på problemet med uppdelningen mellan vetenskaplig kunskap och moraliska ställningstaganden. Det grundläggande antagandet i den här frå-

gan står, enligt Thayer, att finna i det som Peirce formulerade 1905 som pragmatismens starkaste argument: "its recognition of an inseparable connection between rational cognition and rational purpose" (Thayer 1982, s 103). Detta tillsammans med antagandet om att ett uttalandes mening ligger i de praktiska konsekvenser för mänskligt handlande som det kan ge upphov till, gjorde det möjligt att betrakta vetenskaplig kunskap och moraliska ställningstaganden som delar av samma avsiktliga handlande.¹ Centrala teman för den pragmatiska rörelsen blev utifrån dessa antaganden frågor om kunskap, handling, logik, psykologi, utbildning och demokrati.

Efter det inledande kapitlet följer så en introduktion till pragmatismen skriven av John Dewey 1931: *The Development of American Pragmatism*. Genom att härleda pragmatismens historiska utveckling vill Dewey här definiera de teoretiska principerna för densamma. Han visar bland annat hur William James utgick från och utvecklade Peirces tankar, men också hur de två tänkarna skiljer sig åt. Om Peirce först och främst var logiker var James, enligt Dewey, humanisten som menade att filosofin spelar roll i våra liv eftersom idéer och övertygelser formar vårt handlande. Om Peirce sökte det universella stod James för pluralism, kontingens och tillfällighet.

Fördelen med detta arrangemang, att Dewey tillåts introducera pragmatismens grundläggande idéer och utveckling, är att han, som en av de tidiga företrädarna för pragmatismen ges möjlighet att uttala sig om vilka tankar som varit centrala för honom och de andra. Många av de texter som han refererar till i denna introducerande text återfinns också i boken, vilket ger ett starkt argument för urvalet.

Sedan följer i tur och ordning en samling texter av Peirce, James, Dewey, Mead och Lewis. Varje författare introduceras av Thayer med en beskrivning av bakgrund, både privat och yrkesmässigt, centrala idéer och teman. Av dessa beskrivningar motiveras också urvalet av de texter som tagits med. I de olika introduktionerna ges en inblick i Peirces tankar om meningsteori, sanning och tänkandets natur; James intresse för mening, sanning och psykologi; Deweys intresse för skillnaden mellan vetenskaplig kunskap och värderingar, psykologi, logik, utbildning och demokrati; Meads socialpsykologi samt Lewis logik, kunskapsteori och etik. De valda texterna ger dels en god bild av de olika författarnas definition av pragmatism och dels en inblick i deras respektive speciella intresseområden.

Förtjänster och svagheter med Thayers insats

Thayers inledning och introduktioner till författarnas verk samt Deweys inledande artikel sätter alltså in de utvalda texterna i det sammanhang där de skrevs. Detta kan knappast uppskattas nog. Men trots detta arbete från redaktörens sida återstår en del saker att önska. Framför allt gäller det de texter som valts ut från James och Deweys författarskap. James representeras bland annat med utdrag ur sitt stora verk *The Principles of Psychology* från 1890. Dels motiverar inte Thayer varför han valt just de avsnitt som tagit med i boken och dels har han skurit hårt i originaltexten utan att redogöra för vilken princip som legat till grund för vad som tagits med och vad som uteslutits. Å andra sidan kan man nog lita på att han gjort ett relevant urval och att det som finns representerat visar på de mest centrala delarna av James psykologiska teori och som introduktion till densamma fungerar urvalet väl. Men om man verkligen vill sätta sig in i James tankar blir det nödvändigt att gå till originaltexten.

När det gäller Dewey skriver Thayer i introduktionen till dennes författarskap mycket om Deweys intresse för utbildningsfrågor i det demokratiska samhället och hänvisar bland annat till *Democracy and Education* från 1916. Men i det urval av texter ur Deweys författarskap som finns med i boken handlar inte någon explit om utbildning, vilket naturligtvis är en svaghet. Till Thayers försvar kan man emellertid anföra att de centrala tankar som ligger till grund för Deweys skrifter om utbildning presenteras i de texter som valts. Någon text om utbildning hade emellertid varit på sin plats i en bok med ambitionen att skildra pragmatismens tidiga uttolkares intresseområden.

Vad boken är bra för

Med detta sagt om boken och det urval av texter som den innehåller menar jag att den ändå fungerar väl som en introduktion till ett vetenskapsteoretiskt fält och i viss mån även som en källa till de texter som dess skapare och tidiga företrädare skrev. Eftersom de olika författarnas perspektiv på pragmatism presenteras blir det möjligt att utifrån läsningen bilda sig en uppfattning om de olika perspektivens styrka och svaghet för eventuell vidare läsning.

Jag menar således att boken, trots dess relativt höga ålder, är en bra introduktion till pragmatismens tidiga uttolkningar och idéer. Att pragmatismen haft inflytande på samtida filosofi är inte svårt att se. Både den neopragmatiska rörelsen, företrädd av bland andra Richard Rorty och Richard Bernstein, (Rorty 1979, Bernstein 1987), men också Ludwig Wittgensteins tänkan-

de, med allt vad det innebär för nutida språkfilosofi, har influerats av de författare som finns företrädna i boken (Wittgenstein 1992, Monk 1994). I Sverige och på andra håll i världen har pragmatismen, och kanske då främst John Deweys arbete, haft mycket stort utbildningsfilosofiskt inflytande (Englund 1999).

Jonas Almquist

Not

1. När det gäller det senare antagandet formulerar Peirce det så här i sin text *How to Make Our Ideas Clear* från 1878: "Consider what effects, which might conceivably have practical bearings we conceive the object of our conception to have. Then, our conception of these effects is the whole of our conception of the object" (Thayer 1982, s 88)

Referenser

- Bernstein, Richard (1987): *Bortom objektivism och relativism: Vetenskap, hermeneutik och praxis*. Göteborg: Röda Bokförlaget.
- Englund, Tomas (1999): Om John Dewey och "Demokrati och utbildning". Inledning i John Dewey: *Demokrati och utbildning*, s 11-32. Göteborg, Daidalos.
- Monk, Ray (1994): *Ludwig Wittgenstein - geniets plikt*. Göteborg: Daidalos.
- Rorty, Richard (1979): *Philosophy and the Mirror of Nature*. Princeton: Princeton University Press.
- Wittgenstein, Ludwig (1992): *Filosofiska undersökningar*. Stockholm: Thales.